

Az ecodesigner koncepciójának kialakítása

Berényi László

Ph.D. hallgató

Miskolci Egyetem - Vezetéstudományi Intézet

A környezettel való foglalkozás, a környezetvédelem ügye az ezredfordulóra a vállalati működés egyik kulcselemévé fejlődött. A környezet védelme első megközelítésben ellentétben áll a vállalati szféra profitmaximalizáló célrendszerével, mivel a környezet megóvása érdekében tett beruházások ún. improduktív jellegűek, azaz közvetlenül, rövid távon hasznot nem hoznak. A környezet védelmének középpontba állítása mégis egyre nagyobb prioritást kap, melynek két oka jelölhető meg: Egyrészt versenyelőnyt jelenthet az ilyen módon működő vállalatok számára versenytársaikkal szemben, ami mögött egy általános környezettudatos magatartás kialakulása (kialakítása) áll a fogyasztói oldalon. A másik ok a jogi erejű szabályozórendszer szankcionáló rendelkezéseiben rejtőzik, melyek a környezeti célokkal ellentétes magatartások büntetésével kényszerítik ki a környezeti célok prioritásának fokozását a mikro-szférában. A szabályozórendszer természetesen ösztönző elemekkel is bír, azaz meghatározott magatartások tanúsítása esetében gazdasági előnyöket helyez kilátásba.

A környezettel való foglalkozás (a környezet-egyén kétoldalú kapcsolatát vizsgálva) a környezetet károsító cselekmények hatásainak különös sajátossága miatt nem valósul meg „automatikusan” a vállalatoknál – és természetesen hasonlóan a magánszemélyeknél, az egyes embereknél sem. A jelenlegi jólét maximalizálására törekvő egyén számára a környezetet károsító avagy nem (kevésbé) károsító termékek, eljárások, magatartások közömbös viszonyban állnak abból a szempontból, hogy közvetlenül (rövid távon) sem előnyt sem hátrányt nem hordoz számukra a közöttük történő választás. Ennek az oka az, hogy környezet károsításának externális hatásai csak hosszabb idő elmúltával – akár egy emberéleten túl – fognak jelentkezni.

Elég azonban csupán az ózonlyuk-problémát megemlíteni, hogy belássuk, a fenti magyarázat a környezetkárosítás hatásait „vétkesen” elszenvedők számára nem elfogadható. Azért van szükség a makro szintű szabályozó eszközökre, mert mögöttük olyan érdekek állnak, melyek képesek – és lehetőségük van – felülkerekedni a mikro szintű cél-ellentmondásokon. A makro szint (azaz az állam és az a fölötti egységek) feladata a környezetkárosító magatartások elleni harc kereteinek megteremtése, a koordináció, és – egyre inkább felértékelődően – a környezeti nevelés. A nevelés célja a magatartások tartós befolyásolása, a káros elemek kiszűrése és mérséklése, amivel hosszabb távon saját koordinációs munkáját is megkönnyíti.

A fentiekben megvizsgáltuk a környezetvédelem személyi vonatkozásait, ahhoz azonban hogy környezetvédelmi megoldásokról beszélhessünk, nem szabad figyelmen kívül hagyni a téma földrajzi-területi aspektusait sem. A

környezetkárosítás – ebből fakadóan pedig a környezetvédelem globális ügy. A környezetszennyezés keletkezése mindig lokális (azt a mikro-szféra elemei okozzák), hatásai azonban nem maradnak meg lokális keretek között, sőt a hatások gyakran egészen máshol jelentkeznek először. Jó példa erre a globális felmelegedés problémakörén belül a sarkvidéki területek jégtakarójának olvadása. Egyrészt a probléma okozóiként nem jelölhetjük meg az eszkimók szélsőségesen pazarló fűtési szokásait; másrészt tudjuk, hogy az olvadás nemzeti, kontinensi és minden egyéb hovatarozás nélkül érinti a tengerpartok összes városát...

Környezetvédelmi keretrendszereknek nevezhetjük mindazon jogszabályi és szabványi eszközöket, melyek az egyének (vállalatok és egyes emberek) környezeti működését szabályozzák. A vállalatok számára kiemelt fontosságú menedzsment keretrendszerek (EMS – Environment Management System) az EU EMAS (Environment Management Audit Scheme) rendelete, illetve a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (ISO) 14000-es szabványsorozata. Ezek addicionális lehetőségek, melyek a vállalati menedzsmentet segítik a működés környezettudatos megszervezésében.

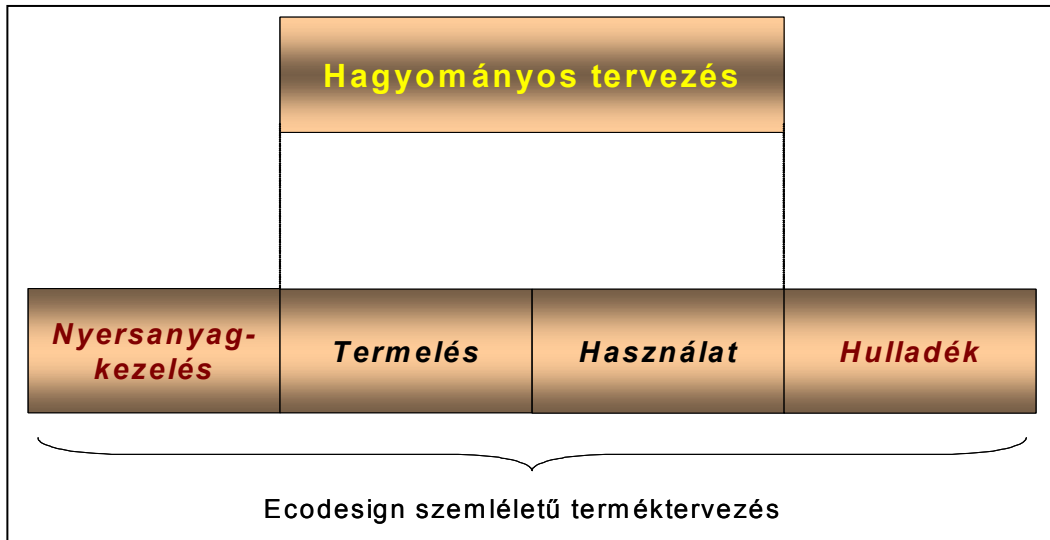
Megfigyelhető a környezetmenedzselési rendszerek egy sajátossága. Céljuk, hogy a vállalatra - mint egész rendszerre -, illetve annak egyes folyamataira, vagy a kibocsátott termékekre és szolgáltatásokra vonatkoznak. E területeken természetesen hatásosságuk nem kérdőjelezendő meg, nem így van azonban a humán erőforrások terén. A rendszerek természetesen nem mellőzik a humán elemeket, sőt az ISO rendszerében a képzésnek kiemelt szerepe van. A humán elemekkel mint dolgozókkal, munkát végző egyénekként dolgoznak. A munkaerő szerepét abban jelölik meg, hogy a termékek/szolgáltatások előállítói – a képzés célja így a megfelelő szintű munkavégzés színvonalának biztosítása.

Nem foglalkoznak velük azonban úgy, mint egyes emberekkel, akik mindennapi életük (fogyasztásuk során) kerülnek kapcsolatba a környezettel. Természetesen mindez nem is lehet elvárás egy vállalatokra orientált rendszertől, belátható azonban, hogy hosszabb távon ez a „hiányos” szemlélet nem lehet eredményes. Gondoljunk bele: hiába állít elő a vállalat dolgozója „környezetbarát” terméket, ha nincsenek a másik oldalon olyan fogyasztók, akik ezt preferálni képesek és hajlandóak. Úgy vélem, hogy a környezetvédelmi rendszerek működésének eredményei akkor fokozhatóak, ha az emberi tényező kezelésének komplexitását kiterjesztik a fogyasztási oktatás-nevelés területére is.

Megemlíthető – pontosabban megismételhető – egy probléma a környezeti menedzsment rendszerek kapcsán: a ráfordítások nagysága. Nem véletlen, hogy ilyen rendszerekkel nem rendelkezik minden vállalat. Kiépítésük, működtetésük és fenntartásuk olyan pénzügyi, emberi, információs és adminisztrációs terheket ró egy vállalatra melyek messze túllépik a nyerhető hasznok szintjét.

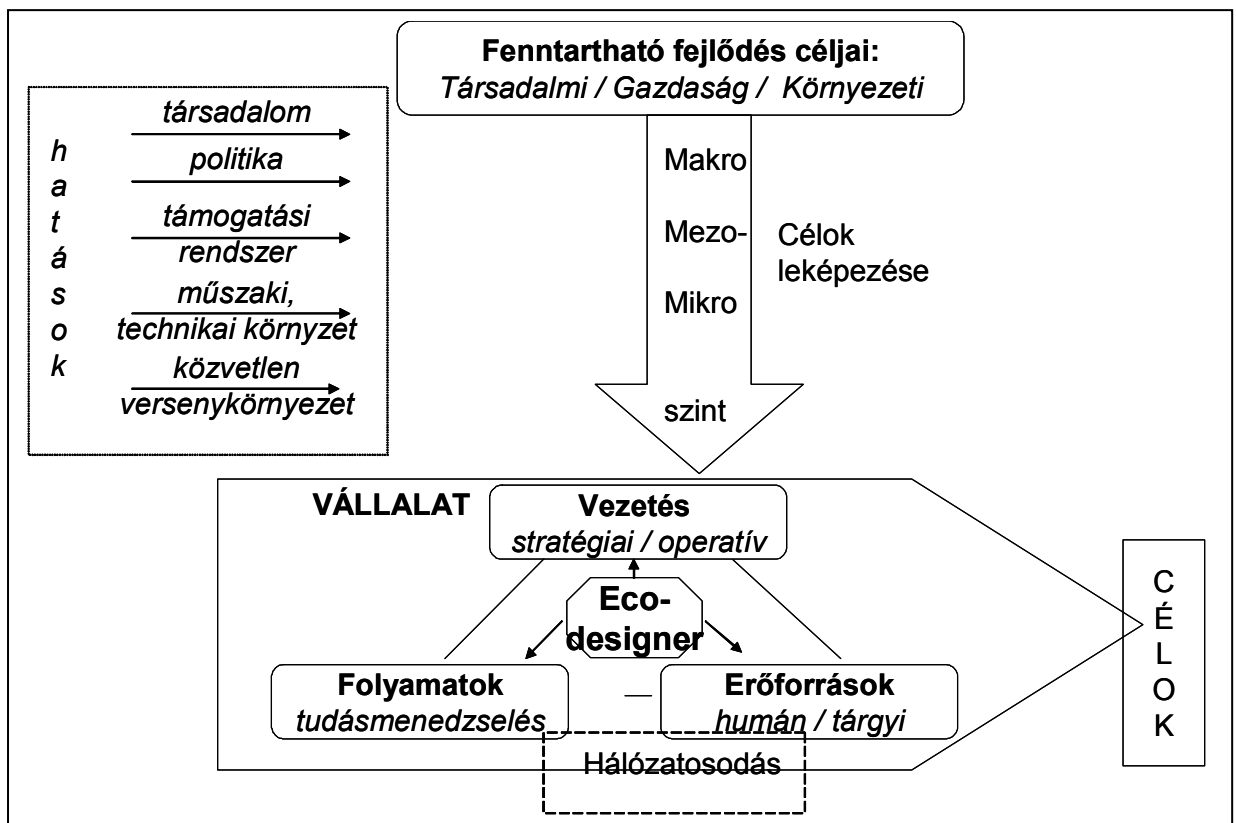
A fenti tényezők alapján felvethető egy olyan újszerű környezetmenedzselési modell, mely a vállalati szférán belül széles körben elterjeszhető, rugalmasan illeszkedik be a működésbe és ráfordítási arányosak hasznaival.

Modelletem egy témakörön belüli analógiára, az ecodesign fogalomkörére alapozva építettem fel. Az ecodesign a környezettudatos terméktervezést jelenti, mely az ún. hagyományos tervezést (termelési és felhasználási folyamatok) bővíti vertikálisan a megelőző és a következő mozzanatok felé egyaránt. Az ecodesign magába foglalja a termékek környezettudatos megtervezését, a nyersanyagok beszerzését, kezelését (input oldalon); ugyanakkor a hulladékok kezelésének megtervezését is (output oldalon). Az ecodesigner ebben az értelmében a környezettudatos terméktervező.

[1. ábra]
Az ecodesign elemei

A környezettudatos terméktervezés mintájára elképzelhetőnek tartom a környezettudatos vállalat-tervezés (vállalati ecodesign) megvalósítását, mely alatt nem kizárólag az új, induló vállalatok környezetorientált megtervezését értem. Ide tartozik a már működő vállalatnak környezettudatos működésének megtervezése, kialakítása és fenntartása is. Az ecodesigner egy szerepkör, egy intézmény – fizikailag egy olyan központi személy, aki levezényelve a környezettudatos működést támogatja a menedzsmentet annak munkájában. Az ecodesigner olyan szerepkör, mely az azt betöltővel szemben megtestesít természettudományos, műszaki, jogi és gazdasági ismereteket egyaránt. Nem kívánható meg, hogy mindezekben teljes mértékű jártassággal bírjon az ecodesigner, az viszont igen, hogy átfogó, menedzseri jellegű tudással rendelkezzen az érintett terület ismeretanyagából, ami megalapozza koordinációs szerepét.

[2 ábra]
Ecodesigner központú vállalati működés

Az ábrán látható modell az ecodesigner stratégiai szerepét mutatja. A környezetorientált vállalati működés kialakításának az alábbi fő lépései vázolhatóak fel:

1. A környezetorientált működés megköveteli, hogy a stratégiaépítésben annak célrendszeréből induljunk ki. Ezek az ún. fenntartható fejlődési célok, melyeknek figyelembe kell venni természeti-környezeti és társadalmi céljait is. A vállalati tervezés középpontjában természetesen a gazdasági célok fognak állni. Mindez értelemszerűen nem jelentheti, hogy egy-egy vállalat képes – és köteles – lenne maradéktalanul megoldani minden környezeti problémát, hanem azt, hogy azok alapján saját működési jellegének megfelelően állít prioritásokat.
2. A fenntartható fejlődés „tisztá” céljai torzulnak, módosulnak a társadalmi viszonyok, a politikai rendszerek, az ösztönző-támogató magatartás, a műszaki-technikai környezet (melyek nemzetközi, országos és regionális szinten eltérőek), illetve a közvetlen helyi környezet hatására.
3. Az ecodesigner alapvető feladata, hogy a leképződött környezeti célok, és a klasszikus értelemben vett vállalati célok (nyereségesség, növekedés, piaci pozíciók fejlesztése stb.) között – melyek különböző irányúak! – megteremteni az összhangot, azaz a vállalati célokba integrálni a környezeti célokat (koordináció).
4. A vállalatot érő leképződött hatások, a módosult célok figyelembe vételével az ecodesigner feladatai közé kell sorolni a menedzsment, a folyamatok és a humán elemek közötti viszonyok megtervezését és megszervezését, valamint a belső viszonyok koordinációs eszközeinek

- kialakítása a menedzsmenttel közösen. (Az ecodesigner operatív feladata a viszonyok működtetése, és természetesen a célok folyamatos figyelése)
5. A hálózatosodás problémaköre egyfajta visszacsatolást jelent a mezo- és makro szintekhez: bizonyosan léteznek minden vállalatnál olyan tevékenységelemek, melyek önállóan nem végezhetőek el hatékonyan, viszont igen, ha valamilyen szervezetközi összefogás van mögötte. Ilyen területek lehetnek– kiemelten – a képzések, továbbá hulladékkezelés, egyes inputok beszerzése stb.

Minden vállalat kialakíthatja saját ecodesign-ját, mely méretéhez, működési területéhez, kultúrájához igazodva valóban rugalmas és hasznos eszközévé válhat.

Felmerül azonban egy elementáris kérdés: Mi biztosítja – mi biztosíthatja – azt, hogy a vállalat a környezeti célok számára prioritást enged? A válasz – ma még – természetesen nem az általánosan jellemző környezetorientált gondolkodás és magatartás magától értetődősége. A működés biztosítója a makro szintű szabályozásban, közelebbről az ösztönzés-szankcionálás rendszerében rejlik. Megfelelő ösztönzők (bevezetési támogatás, adókedvezmény, illetve „negatív” oldalról a büntetési tételek emelése, az ellenőrzések tárgyának és gyakoriságának szigorítása stb.) nélkül ugyanis semmilyen rendszert nem fognak a vállalatok használni, legyenek azok bármennyire hasznosak...

Forrásmunkák:

- [1] 1995. évi LIII. Törvény a környezet védelmének általános szabályairól
- [2] Rakonczai János: Globális környezeti problémák (Lazi Kiadó)
- [3] Környezetvédelmi kiskönyvtár 8.: Az Európai Unió környezetvédelmi szabályozása (KJK, 1999)
- [4] Brian Rothery: ISO 14000 és ISO 9000 (Panem-McGraw-Hill, 1995)